

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תס"ד | פרשת וארא | תשפ"א | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם הניצל מתאונת דרכים חייב לברך ברכת הגומל

א. ברכת הגומל. ב. ניצל מתאונת דרכים או שאר סכנות. ג. ברכה שעשה לי נס. ד. לא נפגע בתאונה כלל. ה. יוצאי חלציו. ו. מה בכלל נס. ז. סכנה או הצלה ניסית. ח. חילוק בין ברכת שעשה לי נס וברכת הגומל.

א. ברכת הגומל

איתא בברכות (נד: ד') צריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, מי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוס בבית האסורים ויצא. וכן הוא בטשו"ע (או"ח סי' ריט). ועיי"ש (סעי' ז') שמנהג בני אשכנז שלא לברך כשהולכין מעיר לעיר, שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים, ובספרד נוהגים לברך, מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה, ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך, ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר, אפילו בפחות מפרסה, ע"כ. ועיי' במ"ב (א) שמנהג העולם שנשים אין מברכות ברכה זו משום דסדר ברכה זו הוא בפני י' ולא אורח ארעא לאשה. ועיי' משי"ב בשמעתא עמיקתא גליון תל"ה בענין חולה שנתרפא.

ב. ניצל מתאונת דרכים או שאר סכנות

וכת' באבודרהם (עמ' שמ) ש"י"א שד' בלבד צריכין להודות, אבל אחרים שבירכו היא ברכה לבטלה. וכן פסק ה"ר שם טוב פלכו בשם התוס' דאלו הארבעה דוקא, וה"ה בכל מקום שמוזכר התלמוד מספר, ע"כ. אבל הריב"ש (סי' שלח) כת' דארבעה לאו דוקא, וע"כ אם נפל עליו כותל או ניצל מדרסית שור ונגיחותיו וכיו"ב חייב לברך, דלא הוזכרו ארבעה אלא מפני שהם מצויים בדרך מנהגו של עולם ברוב האנשים, וכ"ש הנעשה לו נס וניצל ממיתה עצמה, ע"כ. ועיי' בשו"ע (סעי' ט) שהביא בדעה הראשונה שהריב"ש ובשם י"א כהאבודרהם. והלבנוש (שם) השמיט דעת האבודרהם. והלחם חמודות (אות ט ומלבושי ח"י סי' ק) תמה עליו אמאי הכרימטו. אולם ה"ט"ז (כת' ש"ראה נוהגין הרבה כסברא ראשונה ומסתבר כן דכולת סכנות נכללו בהולכי מדבר. וכן נקט הא"ר (אות ט) ושכ"כ השלט"ג (מג. ברי"ף אות ג) בשם ריא"ז. וכן פסק המ"ב (סי' לב) ושכן הוא המנהג. ודעת הכה"ח (אות נב) שאינו מברך, אא"כ יש מנהג באותו מקום לברך. ולפי"ז הניצל מתאונת דרכים וכדו', לבני אשכנז מברך הגומל ולבני ספרד תלוי במנהג המקום.

ג. לא נפגע בתאונה כלל

ועיי' במהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה פ"ג) שביאר שמברכים דוקא על סכנה הדומה להולכי מדבר דההולך שם אינו מוצא מה לאכול ולשתות ואין לו צרכיו שראוי שיגיע אליו מיתה מצד זה שהוא משולל מכל דבר שצריך אל האדם וכן יורדי הים כו'. וע"כ כת' דבני"א שזרקו אבן עליו ולא הגיעו מברך הגומל הוא מנהג של עמי הארץ, כי אף אם רדפו אחריו בחרב ונמלט אין זה מהארבעה אשר צריכים להודות. והביאו הצי"א (או"ח סי' כב), ושכן הובא בפתחי עולם (או"ח סי' ריט סי' יד), ועפי"ז כת' הצי"א שם שמברכים דוקא בהגיע כבר עליו הסכנה, כגון שזרקו עליו אבן ופגע בו וניצל וכת' שכן מצא גם במקור חיים (לחיי סי' ריט). וכן הובא בהליכ"ש (פכ"ג אות א) בשם הגרש"ז א"צ"ל שחייב ברכת הגומל הוא רק כשפגעה בו הסכנה ממש, אבל אם רק היה קרוב לסכנה וניצל הימנה אינו מברך, כגון שהשליכו לעברו אבן ולא פגע בגופו אף אם פגע בזכוכית שעל ידו ונתנפצה, כל שלא ניתוו רסיסים עליו אינו מברך, אף אם הדרך מועדת לכך, ע"כ. וכן דעת הגרש"ז א"צ"ל (אבני יספח ח"י סי' מו ע"ג).

אולם לכאורה יש לדחות הראיה מהמהר"ל כי מדבריו שם משמע להדיא דס"ל להלכה כהאבודרהם הני"ל וע"כ דחה המנהג של אלו שנהגו לברך ע"ז שזרקו עליהם אבן וכדו'. ועוד ד"ל דבכה"ג לא גרע ממי שניצל משור ונגיחותיו שמברך כני"ל. וכן משמע במ"ב (סי' ריח סי' לב) בענין ברכה שעשה לי נס במקום זה שמבואר להלן שע"מ לברכה בעיני נס גמור משא"כ בברכת הגומל דלא בעיני נס, שכתב שאם נפל אבן סמוך לראשו או נתקע ברזל סמוך לעינו ונעשה לו נס ד"ל שמברכים ברכה זאת, ואע"פ שלמעשה כתב לברכה בשם ומלכות היינו כי אפשר שאין זה בכלל נס גמור אבל בני"ד דאי דירך. וכן הוא בחי"א (כלל סה אות ד ושם"ש) עיי' הרדב"י (ח"ג סי' תקע) בשם הראב"ד שאם באו עליו גנבים או שנפל אבן או ברזל סמוך לו, אע"פ שהיה בסכנת מיתה אילו נפל עליו, אינו מברך שעשה לי נס, אבל האחרונים הסכימו לברך הגומל, ע"כ. וכן הוא בקנה בושם (ח"י סי' יב) וכת' שאע"פ שמצא בשו"ת הראב"ד (סי' עב) שהנוסח הוא שונה מנוסח הרדב"ז דכתוב שם "מי שנפל אבן על ראשו כו", ולפי"ז י"ל דדוקא בכה"ג שכבר נפל עליו האסון אלא שלא נפל על ראשו במקום סכנה הוא דמברך הגומל כיון שהמוזק כבר נגע בו, מ"מ נראה שלשון המובא ברדב"ז מוכרעת טפי, עיי"ש. שו"ר בלהורות נתן (ח"י סי' יג) שכתב שמי שנסע ויידו עליו אבנים ע"מ להרגו אע"פ שלא נגע בו מברך (ובדעת המהר"ל כתב כמו שכתבנו לעיל). וכן נראה מהשבט הלוי (ח"ה סי' כד אות ב וח"י סי' מה). ועיי' בהליכ"ש (שם בהגה) שהביאו בשם הגרש"ז א"צ"ל מעשה הסותר דבריו הני"ל.

ד. ברכה שעשה לי נס

והיכן שההצלה היתה בגדר נס, אם חוזר ורואה מקום זה שאירע לו הנס עליו לברך, כדאיתא בברכות (נד: ה) הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. ועיי"ש בגמ' שלא רק על נס דרכים מברכים אלא אף על נס של יחיד מברכים ברוך שעשה לי נס במקום הזה כו', אלא שעל נס של רבים כולם מחויבים לברך ועל נס של יחיד רק הוא חייב, ע"כ. וכן הוא בטשו"ע (סי' ריח סי' בוד). ועיי' בשו"ע (סעי' ז') ובמ"ב (סי' יד) שכל זמן שלא נעשה נס לרוב שאל כמיח דיינינן ליה, ע"כ. [ועיי' בחי"א (כלל סה אות ד) בשם הראב"ד דמי שנעשה לו נס ראוי לו לומר פרשת תודה. והמ"ב (ססי' ריח) כתב שהיה האחרונים דיש לו להפריש לצדקה כפי השגת ידו ויחלק ללומדי תורה ויאמר הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש וראוי לומר פרשת תודה. וטוב וראוי לו לתקן איזה צרכי רבים בעיר ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות לה' יתי' ולשמוח ולספר חסדו, ע"כ. ועיי"ש (סי' תרצו סי' ג) שמבואר שיש מצוה לעשות סעודה ביום הנס].

ה. יוצאי חלציו

ועיי' ברי"ף (מג. שגורם בשי"ח הני"ל דאניסא דיחיד הוא ובריה ובר בריה בעי ברוכי. וכ"כ הרא"ש דהכי גרס רי"ף ורב האי, אבל בנוסח גמרא אידן לא כתוב אלא אניסא דיחיד הוא וניהו צריך לברוכי, ע"כ. ועיי' ברמב"ם (פ"י הו"ט) וברשב"א (שם ד"ה ונסים) שנקטו כהרי"ף. וכתב הב"י (שם) דכיון שהרמב"ם והרי"ף מסכימין לדעת אחת הכי נקטינן. וכתב הרשב"א (שם) דלפי גירסא זו לאו דוקא בן בנו, אלא ה"ה כל יוצאי ירכו ואין להם הפסק מפני שכולן כשותפין באותו נס. אולם הרמב"ן (והוא"ש שער המיחוש ענין רפואה) לא גריס בשי"ח אלא בריה ובר בריה משום דעד כאן רחמי האב על הבן אבל יוצאי ירכו אין מברכין, ע"כ. והובאו דבריהם בב"י (שם).

ועיי' בשו"ע (שם סי' ד) דפסק דכל יוצאי ירכו ג"כ מברכין שעשה נס לאבי במקום הזה. וכת' המ"א (סי' ה) שאפ"י אותן שנולדו קודם לכן וכמ"ש בסעי' ו', ע"כ. וביאר המחנה"ש דקמ"ל דלא יתמא דוקא הנולדים אחר כן שהם שותפים בנס האב, דלולי שניצל האב הם לא באו לעולם, משא"כ הנולדים קודם לכן, קמ"ל דאפ"י צריכים לברך דזהו מכלל כיבוד אב. ואייתי ראייה ממה שכתוב בסעיף וי"ו דעל נס רבו צריך לברך, וע"כ משום דזהו מכלל כיבוד ומורא רבו, וה"ה באביו. ואפ"י בן בנו הנוול קודם לכן יש לברך, דהא חייב גם בכבוד אבי אביו, ע"כ.

ועיי' בא"ר (אות ד) שתלה דברי המ"א בפלוגת הרמב"ן והרשב"א הני"ל, דלהרמב"ן דמשום רחמי האב על הבן אתינן עלה ניחא, אבל לרשב"א שפירש דמשום שותפות אתינן עלה, א"כ כיון שכבר נוולד לו שייך שותפות כמי"ש העולת תמיד (סי' ד). ועיי"ש שמסיק דבבנו ובן בנו יש להורות דאפ"י קודם שנוולד צריכין לברך, כן שמכין על רוב פוסקים דמפריש רק בבנו ובן בנו ולא יוצאי ירכו וא"כ א"כ הטעם משום שותפות, ועוד דאף למ"ד דאף יוצאי ירכו משום שותפות מ"מ י"ל בבריה ובר בריה צריכין נמי לברך בלא טעם שותפות, ע"כ. וכן נקט הפמ"ג (א"י סי' ק) ולאחריו המ"ב (סי' טז).

פניני הלכה

הפסיק תפלתו מחמת בנו הקטן להיכן חוזר

עובדא הוה באשה שבמצע תפלת י"ח הוצרכה להפסיק תפלתה מחמת בנה הקטן, ושאלתה בפיה כשחזרה לתפלתה כיצד תנהג.

א - תנן (ברכות ל:) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש וכו', אפ"י המלך שואל בשלמו לא ישיבנו, ואפ"י נחש כרוך על עקבו לא יפסיק.

ובגמ' (נב:) לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי עכו"ם פוסק (פרש"י - שלא יחרגנו). מיתבי המתפלל וראה אנס בא כנגדו, ראה קרון בא כנגדו, לא יחא מפסיק אלא מקצר ועולה. לא קשיא הא דאפשר לקצר יקצר ואם לאו פוסק. ושם (נב:) לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק. והובא לדינא בטור ובשו"ע סי' ק"ד.

וכתב ה"ר יונה (כא. ד"ה ואפילו) דהיכא דנחש כרוך על עקבו אע"פ שאין לו להפסיק ולדבר אפ"ה יכול ללכת כדי שישליכנו מעליו, שלא מצונו הליכה שנקראת הפסקה משום מקום. והביאו הב"י (סי' ק"ד) והובא (ג) דמ"מ שלא לצורך אסור להפסיק בהליכה וכמבואר בס"ב. [ובא ליישב בזה קושיית ה"ט"ז (סי' ק) (א) ע"ש].

וכן הוא במשנ"ב (שם סי' י) ובהכ"ח (סי' כ"א). ונמצאנו למדים דהיכא דיש דבר המונעו מלכוון מתפלתו, כגון קטן הבוכה וכדו', מותר להפסיק תפלתו בהליכה לאו דיבור, ולחזור לתפלתו. וכן מבואר בבן איש חי (שו"ת פרשת שופטים סי' ע"ש).

ב - שנינו בברכות (נב:) היה עומד בתפלה ומים שותינן על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחוזר ומתפלל, להיכן חוזר, רב חסדא ורב המנונא, חד אמר חוזר לראש, וחד אמר למקום שפסק. ואמרינן התם דכו"ע ס"ל דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, ובדלא שהה כדי לגמור את כולה קמפליגי, דמר סבר גברא דחוייא הוא ואין ראוי ואין תפלתו תפלה, ומר סבר גברא חוייא הוא ותפלתו תפלה.

ובגין קרי"ש איתא שם (נד:) רבי אבהו הוה קא אזיל בתריה דר' יוחנן והוה קרי קיי"ש, כי מטא מאה למקומות המטונפים אשתיק, א"ל לר' יוחנן להיכן אהדר, א"ל אם שהית כדי לגמור את כולה חוזר לראש.

וכתבו התוס' (נב:) ד"ה אלא דמי"ט דמדראמינן דכו"ע חוזר לראש, ש"מ דהכי הלכתא. ותימה מאה דאמרין ברי"ה (נד:) דתקונינן מצטרפות אע"ג דשהה ביניהם כדי לעשות כולם. וכן הדין לענין מגילה (נח:) דהלכתא דאפ"י שהה כדי לגמור את כולה אין חוזר לראש.

ואומר השר מקוצי דשאני הכא דאין ראוי לקרות, וכן לקמן ד"ר אבהו אזל במקומות המטונפים דהתם כו"ע מודו דחוזר לראש. אבל היכא דגברא חויי כשופר ומגילה כו"ע מודו דאין חוזר אלא למקום שפסק.

אולם הרי"ף (טו:) כתב גבי קיי"ש דכשהוא חוזר חוזר למקום שפסק ואע"פ שהיה כדי לגמור את כולה, והיכן מסקנא בסוף מסכת ר"ה וכן בתקיעות וכן בחלל וכן במגילה, אבל בתפלה בלחוד אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ע"כ.

וכיוצא"ב מצונו ברמב"ם (דלענין קיי"ש פ"ה) סתם וכת' דאף אם שהה בין סירוג לסירוג כדי לגמור את כולה יצא. ולא חילק מחמת מאי הפסיק. ואילו בני תפלה (נ"ד:) כת' דאם היה עומד בתפלתו ונטפו מ"מ רגליו על ברכיו ומתין עד שיכלה המים וחוזר למקום שפסק ואם שהה כדי לגמור את כל התפלה חוזר לראש.

והכרעת המחבר (סי' ס"ה וק"ד) כהרי"ף והרמב"ם, ומש"ה גבי קיי"ש פסק (סי' ס"ה) דאם הפסיק בין בשתיקה ובין בדיבור יצא, ואפ"י אם שהה כדי לגמור את כולה, ואפ"י היה ההפסק מחמת אונס. ואילו בני תפלה סתם (סי' ק"ד) דאם הפסיק כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ולא חילק אם היה ההפסק מחמת אונס או מחמת דבר אחר.

אולם הרמ"א (שם סי' ה) הכריע כדעת התוספות דלא חילקו בין קיי"ש לתפלה, אלא דאם היה ההפסק מחמת אונס והפסיק כדי לגמור את כולה חוזר לראש, ואם היה ההפסק מחמת דבר אחר א"צ לחזור לראש.

אלא דבסי' ק"ד לא העיר מידי על דברי המחבר. וכבר הביא המשנ"ב (סי' ט"ו) ד"ה דהתם דאיירי במפסיק בתפלתו מחמת עקרב או שור שבא כנגדו, מקרי נמי

1. מזה בכלל נס

וכתי **האבודרהם** (עמי' שמ) בשם **הרא"ש מלוניל** דהא דמברכין בין אניסא דרביס בין אניסא דיחיד דוקא בנס שהוא יוצא ממנה העולם או מדרך התולדה, כגון מעברות היס ומעברות הירדן והדומה להם וכמו בריה דרבינא דאיתרחיש ליה ניסא ונפס ליה עינא דמיא בפקתא דערבות, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו כגון שבאו עליו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצל וכיוצאב אינו חייב לברך. ואי"ת והרי פורים שהיה נס כמנהג העולם ומברכים שעשה נסים, יי"ל התם נמי יצא ממנהג העולם מפני ב' דברים, הא' שבטל כתב המלך והוא הפך דת פרס ומדל. והב' שהג קרוב לשמונים אלף מאומתו בעבור אהבת אשה אחת ואין זה מנהג העולם וטבעו. ובחוכמה לאו משום מעשה יהודית מברכין שעשה נסים. אלא משום פך השמן שהיה חתום בחותמו של כ"ג ולא היה להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים שהיה כמעשה אלהיו ואלישע, ע"כ. והביאו **הב"י** (שם) בקצרה וכתב בשמו שאין מברכין על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם.

ועינייש **בב"י** שהביא עוד בשם **באבודרהם** בשם ה"ר **גרשום ב"ר שלמה** שהעששה לו נס אינו מברך הגומל ובסימן רי"ט יתבאר שיש חולקים בזה, ע"כ. והנה מה שצייין **הב"י** לסי' רי"ט כוונתו לדברי **הריב"ש** הנ"ל שכת' דארבעה צריכים להודות לאו דוקא הוא, ועי"כ אם נפל עליו כותל או ניצל מדריסת שור וכיו"ב חייב לברך, וכי"ש מי שנעשה לו נס וניצל ממיטה עצמה שמברך שעשה לי נס במקום הזה, ומיד שניצל צריך הוא להודות כדרך הארבעה שצריכים להודות, ע"כ. וכת' **בביאור הגר"א** (פסי' ריח) דס"ל להביי עי"פ הריב"ש שמברך על הנס במקום שמברכים הגומל.

ועי"פ כת' **השו"ע** (רי"ח סי' טו) ש"י"א שאינו מברך ברכת שעשה לי נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצל וכיוצא בזה, אינו חייב לברך, ויש חולק, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות, ע"כ. אולם **המ"א** (סי' ג) כת' שלא מצא מי שחולק, דהיאך יעלה על הדעת להקרא נס דבר שהוא בדרך הטבע, ומי"ש הרבי"י סי"ט בשם הריב"ש היינו לומר כשנעשה לו נס צריך לברך גם הגומל, אבל בדבר שמנהג העולם פשיטא דאין לברך שעשה לי נס וכן משמע בב"ח, ע"כ. **והגר"א** כת' על דברי הב"י שלמד כן מהריב"ש דאינו מוכרח, וגם דבריו תמוהים דאי"כ כל חולים ויולדות צריכים תמיד לברך וכן יוצאי יריכו ואי"כ כל א' חייב לברך תמיד, ע"כ.

ועי' **בבה"ל** (סד"ה ויש) שכת' שלפי מש"כ **הרדב"ז** (חי' ס' י"ג תקע"ג) הובא בנש"א ניחא קושיתו, דבודאי יולדת, חולה וכדו' ליכא למי"ד שמברך ברכה זו שאין זה נס כלל [שרוב חולים וילדות לחיים], ואנן לכוי"ע נס בעינן רק דלשיטה א' בעינן דוקא שהנס של הצלה יהיה דוקא למעלה מדרך הטבע כשהיא אבותינו, ולשיטה ב' כל דבר שאמרת הקב"ה וברחו זו בדרך התולדה ג"כ מקרי נס כגון שבאו גנבים או זולמים עליו וקרוב ונהגוהו ונדמנו בני אדם או סדר שמצאת שנתפחדו וברחו ע"ז אע"פ שלא היה כאן שינוי בטבע מ"מ נס הוא שהזמין הקב"ה לשעה זו, ע"כ. **והערוה"ש** (אות י"ג) כת' אם כי יש לתרץ קושית המ"א, אך לדינא אין נ"מ ואין מברכים רק על הנס היוצא מגדר הטבעי ואם לאו מברכין ברכת הגומל בלבד, ע"כ. ועי' **בא"ד** (אות י"ג).

2. סכנה או הצלה ניסית

ועי' **במ"א** (סי' י"א) שביאר שנס שאינו טבעו של עולם היינו כגון שנפל עליו אריה או גמלא פריצא עיין בגמרא עס"י רי"ט, ע"כ. משמע מדבריו שצריך שהנס יתרחש בסכנה עצמה ולא בהצלה, כלומר שאם הסכנה היתה דבר שאינו מנהגו של עולם, כגון שנפל עליו חיה, מקרי נס אע"י שהצלה היתה בדרך הטבע ומברך. ועי' **בנש"א** (כלל ה' אות א) שכת' משמע מהאבודרהם להיפך והיינו שצריך שהנס יתרחש בהצלה כדאיתא בגמ' במעשה דברך דאיתעביד ליה ניסא כו', אלא שזמה ע"ז שהרי אמרין בריש הוראה ההוא גברא דהוה אזיל נפל עליה אריה אתעביד ליה ניסא ואיתצל, אי"ל רבא כי מטית להתם אמור ברוך שעשה לי נס כו', והרי שם לא נזכר כלל דהצלה היה בדרך נס כריבנא, רק שניצול. וכן משמע ממשי"כ עוד שם האבודרהם בשם הרב גרשום בר שלמה שפעם א' קם א' מהמון עם שבעיר שאירע נס לבנו וברך הגומל וגערתי בו שטעה ב' טעויות, א' כי אפי' על נס עצמו אינו חייב לברך הגומל אלא ברוך שעשה לי נס, ועוד אפי' הברכה שעשה לי נס לא היה לברך אלא במקום הנס כו'. ומסתמא לא היה הנס כנס דרבינא ואפי"ה לא כת' שטעה מטעם זה. וכן משמע מהריב"ש דלכו"ע כשנפל עליו כותל מקרי נס וכדו', ע"כ.

אולם **המ"ב** (סי' ג) נקט דבעינן הצלה שלא כמנהג העולם. ועינייש **בשעה"ש** (אות כ"ג) שכת' שכדבריו מוכח מאבודרהם, ודחה ראית **הנש"א** מהגמ' דהא אמר שם דאתעביד לה ניסא, משמע דהיה נס איצו על נס אלא פירש הש"ס מה היה. כ"ס מה שהביא שם ממעשה דריב"ש דמוכח דלכו"ע כשנפל עליו כותל מקרי נס, לעני"ד לכו"ע מקרי זה נס גמור, דדמי לנפל לגוב של אריות, ובענין הצלה מדריסת שור, יהיה תלוי באיזה אופן היה ההצלה, אם היה בדרך נס גמור או במנהגו של עולם כגון על ידי בריחה וכיוצא"ב, ע"כ. יוצא מדבריו דבעינן הצלה דרך נס, ומי"מ אף לדעתו מה שעי"פ טבע היה צריך להגמר באסון וניצל בכלל נס הוא. וכן הוא דבריו בס"ק ל"ב ו**בשעה"ש** (שם אות כ"ג) שכת' שאם נפל עליו אבן וכיו"ב או שעבר עליו עגלה טעונה שברך הגומל היה שימות עי"ז והוא ניצול ממיטה מברך ברכה זו לכו"ע כי דמי לנפל לגוב אריות.

ועי' **בשבת** (חי' כ"ה) שהסכים להנש"א דכל היכא שהיתה סכנת מות בטוחה וניצל מזה זהו כבר בגדר נס כיון שעפ"י טבע אין מוציא ממצב סכנה זה, הנהג שההצלה עצמה לא היתה עי"י שינוי הטבע ממש. וכגון מי שנפל עליו בית או חומה גדולה שברך הטבע אין הצלה מזה, ולפעמים רואים ששאר בני"א ר"ל נהרגים כולם וא' יוצא בלי פגע וכיו"ב, בודאי זה נס גמור, ע"כ. ומי"ל שהמ"א יודה להמ"ב שאף בכה"ג מברך, אלא דס"ל שעיקר הנס הוא בסכנה ולא בהצלה. וכן משמע מה**מכה"ח** שהרי באות ל"ז פסק כהמ"א ובאות ל"ט הביא פירושו של האבודרהם שמשמע כהמ"ב.

מעתה יוצא דלדעת המ"א הנס קאי על הסכנה, ולדעת המ"ב הנס קאי על ההצלה, אלא שאף לדעתו מה שע"פ טבע היה צריך להגמר באסון בכלל נס הוא. ולפי"ז נראה שמי שניצל מתאונת דרכים קשה או פיגוע דקירה, ירי (ר"ל) וכדו', שאע"פ שפגעו בגופו אינו מברך ברכה זו אפי"ה נפגע באופן שרובם למיטה, או שבאו עליו הרבה מחבלים שבכה"ג עי"פ הטבע לא היה צד להנצל. וזה בין לדעת המ"א כי ניצל שלא בדרך הטבע וכן לדעת המ"ב כי סכנה כזו אינה לפי הטבע להנצל ממנה דומי לנפל לגוב של אריות. אבל בלא"ה אינו מברך אף שנפגע בגופו. וכן מבואר **בבן איש חי** (פ"ר עקב אות י"ג). וכן פסקו **הגר"ש ואזנר והגרשי"א זצ"ל** (אבני ישיפה חי"א סי' מו ע"פ א) שאם אירע תאונת דרכים וחלק מיושבי המכונית נהרגו רח"ל, הנשארים בחיים צריכים לברך כי מוכח שכולם היו בסכנת מוות.

ה. חילוק בין ברכת שעשה לי נס וברכת הגומל

ועי' **בט"ז** (סי' רי"ט סי' ג) שכתב דלענין ברכת הגומל דבר הנס פסק השו"ע שאינו מברך אלא על נס שאינו בדרך הטבע, נרא' הטעם דברכת הנס ניתקנה ותוספת על מה ששייך לברכת הגומל דבר שהוא חוץ לטבע לגמרי והכל מודים שאצבע אלקים היא, אבל הגומל הוא אע"פ שנעשה לו תשועה שאפשר דרך הטבע מ"מ הוא מחזיק טובה לו יתברך ולתלות בהשגחה, ע"כ. וז"ל **הערוה"ש** (סי' רי"ט אות ג) הנסים נחלקים לשני קצוות עם דרך המיצוע, והיינו הקצה האחד כשהנסים גלויים ויוצאים מגדר הטבע לגמרי כמו נסי מצרים וכדו', ועל כאלו צריכים לברך ברכה שעשה נסים לאבותינו או שעשה לי נס, והקצה השני הנסים הכרוכים לגמרי בהטבע כמו כל פרנסתינו וכל קיומינו ועל זה לא שייך ברכה פרטית ויוצאים בתפלות התמידיות שמזכירים בס הודאה מודים אנתנו לך וכו' ועל נס"ך וכו', ע"כ. ועי' **במ"ב** (סי' רי"ט סי' א) דבברכת "הגומלי" לא קפדינן כולי האי שיהיה נס גמור.

מסקנא דדינא

א' ארבעה צריכין להודות ולברך ברכת הגומל, יורדי היס כשעלו ממנו, חולקי היס כשעלו ממנו, ויורדי חולה ונתרפא ומי שהיה חבשו בבית האסורים יוצא. י"א שארבעה אלו בלבד צריכין להודות. וי"א שארבעה אלו דוקא. וכן עיקר (לבני אשכנז ולבני ספרד תלוי במנהג המקום). ועל כן הניצל מתאונת דרכים או מאיזו סכנה כגון נפילת כותל וכיוצא"ב או שמחלה היה לעבור (ר"ל) וניצל, מברך ברכת הגומל, והדין כן אף אם התשועה היתה בדרך הטבע. ב' היראה מקום שנעשה לו נס מברך "שעשה לי נס במקום הזה". ואף כל יוצאי ירכו מברכין "שעשה נס לאבי במקום הזה". ובנו ובן בנו אף אם התרחש הנס קודם שנולדו צריכין לברך. ג' י"א שאינו מברך ברכה זו אלא בנס היוצא ממנהג העולם, אבל נס שהוא ממנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצל וכיוצא"ב, אינו מברך, ויש חולקים, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות. ד' מי שהיה בתאונת דרכים קשה, פיגוע דקירה, ירי אבנים וכדו' (ר"ל) ונפגע בגופו באופן שרובם למיטה וניצל לכל הדעות מברך ברכה זו.

אונס, דבאותה העת אינו יכול להתפלל וכו"ו בהפסיק כדי לגמור את תפלתו מודה הרמ"א דחזור לראש]. וי"א דזה לא מקרי אונס, כי אם בשהיה ההפסק מחמת שהוא בעצמו לא היה ראוי לתפלה או שהמקום לא היה ראוי לתפלה. והכרעת **המג"א** דבתפלה אונס אחר נמי מקרי אונס, מאחר דיי"א דבתפלה אי"צ כלל שיהיה ההפסק מחמת אונס, אבל בקי"ש ושאר ענינים לא מקרי אונס אלא ככה"ג שהאיש או המקום אינו ראוי. ג - ונמצא דבני"ד שהפסיקה בתפלתה שלא מחמת אונס אלא מחמת דבר המונע כוונתה, אם שהתה כדי לגמור את כל תפלתה [דהיינו שישעור זמן תפלתה מתחילה ועד סופה, ובכל אדם אזלינן בתר דידיה לכמובאר מחבר ס"י קי"ד סי'ן], למחבר צריכה לחזור לראש התפלה, ולדעת הרמ"א אי"צ לחזור לראש. אולם עיניין **בבן איש חי** (ש"ר משפטים סי'ח) דכתב דאם הפסיק בתפלתו מחמת אונס ושהה כדי לגמור את כל התפלה שראשה לסופה חוזר לראש. ע"כ. ומבואר דס"ל למעשה כהרמ"א דדוקא בהפסיק מחמת אונס חוזר לראש [וי"ל ע"י טובא אמאי נטה מהכרעת המחבר. ואכמ"ל]. ומצינו עוד **בכה"ח** (סי' צ' סי'ק ק"ה וסי' קי"ד סי'ק כ"ח) שהעלה לדינא דמאחר דדעת ר' יונה (ברכות י"ד. ד"ה אבל דבתפלה בכל גווני אי"צ לחזור לראש ובדעת מרן יש מפרשים דדוקא בהפסיק בדבור חוזר לראש ויש סמך לזה מדבריו בסי' צ' סכ"ז, אם שהה בשתיקה אפי"ה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש.

ד - והיכא דההפסק היה פחות מכדי שתגמור את כל תפלתה. כתב המחבר דחזור לתחילת הברכה שפסק בה. ומקור דבריו **מהתוס'** (ברכות לג.) שכת' דהיכא דפסק יחזור לתחילת הברכה. וכן הוא בטור (סי' קי"ד). אולם לאו מילתא פסיקתא היא, דדעת **המגן גיבורים** (שט"ו הגיבורים סי' ג) דלא קאמרי התוס' דחזור לתחילת הברכה אלא בשהה כדי לגמור את כולה, אבל כל שלא שהה כדי לגמור את כולה לא חשיב הפסק וחוזר למקום שפסק. והביאו **המשנ"ב** (סי' קי"ד סי'ק י"ט). ועי"ע במשנ"ב שם **ובבה"ל** (ד"ה ו"א) דנר' מדבריו נדק"ש לדינא דרק היכא דהיה ההפסק מחמת אונס או חוזר לראש הברכה, ואלי"כ חוזר למקום שפסק. ולפי"ז נמצא דאם הפסיקה בתפלתה פחות מכדי שתגמור את כולה, לדעת המחבר תחזור לתחילת הברכה, וכי"כ לדינא **בכה"ח** (סי' קי"ד סי'ק ל'). אולם לדעת **המשנ"ב** תחזור למקום שפסקה.

העולה לדינא - אשה שהפסיקה תפלתה מחמת בכיו של בנה הנס וכוצ"א, אם הפסיקה בשחייתה פחות מכדי שתגמור כל תפלתה [דהיינו שיעור זמן תפלתה מתחילה ועד סוף]. אם היא מבינות ספרד תחזור לתחילה הברכה, אולם לדעת המשנ"ב תחזור למקום שפסקה. ואם הפסיקה בשחייתה זמן רב יותר מכדי שתגמור כל תפלתה, לדעת המחבר נראה דתחזור לראש התפלה, אולם לדעת הרמ"א תחזור לתחילת הברכה. וכן דעת הנ"א איש חי והפך החיים.

פניני מוסר

עניני שבת קודש

קבלת שבת (א)

השמחה **בבניית השבת כמו לקראת מלך, וחתן וכלה** - י"לבש בגדיו הנאים וישמח בבואת שבת כיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה, דרבי חנינא מעטף וקאי בפניא דמעלי שבתא, ואמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא, ו' ינאי אומר בואי כלה, בואי כלה". (שולחן ערוך סי' רס"ב סי' ג)

- ויע"שקשו אנו אומרים לכבודה מזמורים ולכה דודי, ובהרזו האחרון עומדים וחוזרים פנינו כלפי הפתח ואומרים וכו' בואי כלה בואי כלה". (ערוה"ש שם סי' ה) **הרגשת אהבה ויראה בקבלת שבת** - "דאי"ר חנינא בוא ונצא לקראת כלה מלכתא, ואמרי לה לקראת שבת כלה מלכתא. רבי ינאי מתעטף וקאי ואמר בואי כלה בואי כלה". (בבא קמא לב.)

- "... ולפי המבואר שלא היתה זו אמירת "נוסחי" סתמית, אלא אמירה שאמרה מתוך הרגשי הלב הברה במהותה ועליונותה של שבת קודש. נמצא איפוא, שהתנאים הרגישו והכירו בשבת שהיא בבחינת "מלכה" והיא בבחינת "כלה"..."

אם כן ברור הוא, שמצות ההכנה לשי"ק דורשת מאתנו להכין בלב רגשות אלו - כל אחד כפי ערכו וכפי רגשותיו... **וכשיכינו את נפשו כראוי ויטעו בלבו רגשות אלו, יבוא בפניא דמעלי שבתא לקבל פני שבת כלה מלכתא ברגשות קודש אלו, וכן יזמר "לכה דודי לקראת כלה" ויאמר בקול רינה "מזמור שיר ליום השבת", אשר אם כי אמנם אין מובל לומר זמירות הללו, אלא מכח מנהג ישראל קודש, אבל מכל מקום מצוה מוסרית היא... ליטע בלב את כל אותן רגשות נפלאים של אהבה ויראה".** (הגיי"ר אייזיק שר זצ"ל, לקט שיחות מוסר עמי' תטו. עינייש)

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבמעמח"ם שמענתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': 6761* יש להקיש 3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמענתא עמיקתא

